

ET IN ARCADIA... GOETHE*

Όταν στis αρχές του δέκατου έκτου αιώνα, ο Ναπολιτάνος Jacopo Sannazaro (1458-1530) συνέγραφε τo μνημειώδες έργο του *Arcadia*¹, εισηγοῦνταν με τόν τρόπο αὐτόν τή χρήση τῆς Ἀρκαδίας ὡς λογοτεχνικοῦ συμβόλου². Συγκεκριμένα ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο θεματολόγιο τῶν βουκολικῶν ποιητῶν καὶ ξαναπαρουσίασε τὴν πατρίδα τοῦ Πάνα ὡς ἓνα ἰδεατὸ μέρος, ὅπου ἡ ποίηση καὶ γενικότερα ἡ τέχνη μποροῦσε νὰ φθάσει τὴν ἰδανικότερη μορφή της, τὴν τελειότερη ἔκφρασή της, τὰ ὑψηλότερα θέματά της. Τὸν Sannazaro, πολὺ γρήγορα, τὸν μιμήθηκαν θεματολογικὰ καὶ ἄλλοι γνωστοὶ λογοτέχνες. Ὡστόσο ὁ βασικότερος παράγοντας τῆς ἐδραίωσης καὶ τῆς διάδοσης τοῦ ἀρκαδισμοῦ ὡς λογοτεχνικοῦ ρεύματος³ ὑπῆρξε ἡ ἱδρυση, τὸ 1690,

* Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὴ φοιτήτριά μου, τοῦ Γερμανικοῦ Τμήματος, δίδα Ρωζάνη Καργάκου, γιὰ τὴ βοήθειά της στὴν προσπάθεια τῶν γερμανικῶν κειμένων, στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ἡ ἐργασία μου.

1. Jacopo Sannazaro, *Arcadia*, Edizione commentata, a cura di Francesco Erspamer, Mursia, [Gruppo Ugo Mursia, Nuova serie, 131], Milano 1990.

2. Βλ. σχετικὰ Θεόδωρος Μαπαγγελῆς, Ἐπὶ τὴ βουκολικὴ εὐτοπία στὴν ποιητικὴ οὐτοπία. Μιὰ μελέτὴ τῶν Ἑκλογῶν τοῦ Βιργιλίου, Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, Ἀθῆνα 1995.

3. Βλ. τὸ κεφάλαιο «La letteratura nell'epoca arcadico-razionalista», τῆς *Storia della Letteratura italiana*, Direttori Emilio Cecchi e Natalino Sapegno, Volume sesto: *Il Settecento*, Garzanti, Milano 1968, σσ. 326-460. Βλ. ἐπίσης τὰ σχετικὰ κεφάλαια στis παρακάτω ἱστορίες τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας: —Alberto Asor Rosa, *Storia della Letteratura italiana*, La Nuova Italia, Firenze 1985, σσ. 318-337, —Luigi De Vendittis, *La Letteratura italiana*, Zanichelli, Bologna 1988, σσ. 464-480, —Giulio Ferroni, *Storia della Letteratura italiana, II: Dal Cinquecento al Settecento*, Einaudi scuola, Milano 1991, σσ. 351-355. Γιὰ τὸν ἀρκαδισμό καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου βλ. τὸ κείμενο τοῦ P. Malandain «Une effervescence des genres littéraires traditionnels», ποὺ περιλαμβάνεται στὸν συλλογικὸ τόμο *Lettres Européennes, Histoire de la Littérature Européenne*, sous la direction d'Annick Benoit-Dusauby et de Guy Fontaine, Hachette Education, Paris 1992, σσ. 451-473.

τῆς φημισμένης Accademia Arcadia τῆς Ρώμης⁴. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρουμε ὅτι, κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες δράσης τῆς Arcadia, ἔγιναν μέλη της τὰ μεγαλύτερα ὀνόματα τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων, ὅπως οἱ Alessandro Guidi (1650-1712), Giambattista Vico (1668-1744), Pietro Metastasio (1698-1782), Giuseppe Parini (1729-1799), Vittorio Alfieri (1749-1803), Vincenzo Monti (1754-1828), Alessandro Manzoni (1785-1873), Giuseppe Gioacchino Belli (1791-1863), Giacomo Leopardi (1798-1837), Giosue Carducci (1835-1907), ἐνῶ στὸν αἰῶνα μας πύκνωσαν τὶς τάξεις της οἱ Aldo Palazzeschi (1885-1974), Diego Valeri (1887-1976), Giuseppe Ungaretti (1888-1970), Riccardo Bacchelli (1891-1985), κ.π.ᾶ. Στὴν Arcadia, βέβαια, εἰσηλθὰν καὶ διαπρεπεῖς Εὐρωπαῖοι λογοτέχνες καὶ διανοητές, ὅπως οἱ Γάλλοι Fontenelle (1657-1757), Voltaire (1694-1778), Diderot (1713-1784), ἢ ὁ Ἀγγλος James Macpherson (1736-1796), δημιουργὸς τῶν Ὕσσιανικῶν ποιημάτων. Ὅλα τὰ μέλη, κατὰ τὴν εἰσοδὸς τους στὴν Ἀκαδημία, ὀνομάζονταν *Pastori Arcadi* καὶ ἐπιπλέον ἐλάμβαναν — σύμφωνα μὲ ἕνα ἔθιμο ποὺ συνεχίζεται ἔως καὶ σήμερα — ἕνα χαρακτηριστικὸ ψευδώνυμο, ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο ἑλληνικὰ τοπωνύμια ἢ δηλωτικὰ ὀνόματα⁵. Τὰ διακεκριμένα καὶ ἰσχυρὰ μέλη τῆς Arcadia, ποὺ ἀνάμεσά τους συγκαταλέγονταν ὄχι μόνον ποιητές, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Πάπες τοῦ δέκατου ὀγδοοῦ αἰῶνα, πολλοὶ Ἰταλοὶ ἡγεμόνες καὶ ἀρκετοὶ Εὐρωπαῖοι δυνάστες, πέτυχαν γρήγορα νὰ καταστήσουν σαφῆ τὴν ἰδιότυπη λογοτεχνικὴ τους ταυτότητα, νὰ γνωστοποιήσουν τὶς θεματολογικὲς προτιμήσεις τους, νὰ διαδώσουν τὴν ποιητικὴ τους τέχνη. Κύριο μέλημά τους ἦταν νὰ συμβάλουν στὴ μείωση τῶν νοηματικῶν καὶ γλωσσικῶν ὑπερβολῶν τῆς λογοτεχνίας τῆς ἐποχῆς τους (baroque), γι' αὐτὸ καὶ ἀνέτρεχαν συχνὰ σὲ κατὰλληλα πρότυπα, ἀντλημένα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ παράδοση, καὶ κυρίως τὴ βουκολικὴ. Σχετικὲς εἶναι οἱ παρατηρήσεις ποὺ

4. Σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς Arcadia, βλ. τοὺς δύο ἑορταστικοὺς τόμους ποὺ ἐξέδωσε τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ τῆς Ἰταλίας, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συμπλήρωσης τριῶν αἰῶνων ζωῆς τῆς Ἀκαδημίας αὐτῆς: — *L'Arcadia. Trecento anni di storia*, [Ministero per i beni culturali e ambientali, Quaderni dell'Ufficio centrale per i beni librari e gli istituti culturali, 4], Fratelli Palombi Editori, Roma 1991, καὶ — *Tre secoli di storia dell'Arcadia*, [Ministero per i beni culturali e ambientali, Ufficio centrale per i beni librari e gli istituti culturali], Biblioteca Vallicelliana, La Meridiana Editori, Roma 1991. Μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρίαν ἔγινε στὸ Καπιτώλιο τῆς Ρώμης τὸ διεθνὲς συνέδριο *Convegno di Studi (15-18 maggio 1991) III Centenario dell'Arcadia*, τὰ πρακτικὰ τοῦ ὁποῦο δημοσιεύθηκαν στὸ περιοδικὸ τῆς Ἀκαδημίας *Atti e memorie dell'Arcadia Accademia Letteraria Italiana*, σειρά 3, τόμ. 9/2-4 (1991-1994), σσ. 1-490.

5. Βλ. τὰ ψευδώνυμα ὧν τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸ 1690 ἕως τὸ 1800 στὸν τόμο *Gli Arcadi dal 1690 al 1800. Onomasticon*, a cura di Anna Maria Giorgetti Vichi, Arcadia Accademia Letteraria Italiana, Roma 1977.

έκανε ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές όλων των εποχών, ο Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), για τον οποίο ή 'Ακαδημία σεμνύνεται διότι τον συγκατέλεξε ανάμεσα στα μέλη της. Συγκεκριμένα ή έκλογη του έγινε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην 'Ιταλία (1786-1788), το οποίο ο ίδιος μās το περιγράφει λεπτομερώς στο αὐτοβιογραφικὸ χαρακτηριστὴρ έργο του *Italianische Reise*⁶. Τότε διέμεινε στη Ρώμη δύο φορές (29.10.1786 - 22.2.1787 / 6.6.1787 - 23.4.1788), κατοικώντας στην καρδιά τῆς αἰωνίας πόλεως (στη Via del Corso 10), επισκεπτόμενος τὰ διάφορα αξιοθέατά της (τους αρχαιολογικούς χώρους⁷, τὰ μουσεῖα, τὶς ἐπαύλεις, τὰ ἄλση) καὶ ἐμπνεόμενος, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι δημιουργοί, ἀπὸ τῆ μοναδικῆ μαγείας της⁸. Παρατηρεῖ χαρακτηριστικὰ ὁ 'Ιωάννης Θεοδωρακόπουλος (1900-1981): «Στὴν 'Ιταλία ὁ Γκαῖτε ἔμεινε ἑνάμιση χρόνο καί, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, ἐκεῖ ξαναβρῆκε τὸν ἑαυτό του ὡς καλλιτέχνη. Ὁ Γκαῖτε μὲ τὸ ταξίδι αὐτὸ ἄρχισε νὰ βλέπῃ τὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ καὶ πρὸ παντὸς τὴν τέχνην μὲ ἄλλα μάτια [...] Ζητεῖ λοιπὸν τώρα ὁ Γκαῖτε τὴν καθαρὴ ἀντικειμενικότητα, ἡ ὁποία θὰ τὸν

6. Goethes Werke, Fünftes Band: *Autobiographisches II: Dichtung und Wahrheit. Italianische Reise*, Maximen und Reflexionen, Deutsche Buch-Gemeinschaft, Berlin-Darmstadt-Wien 1967 [ἱταλικὴ σχολιασμένη μετάφραση: J. W. Goethe, *Viaggio in Italia*, Traduzione di Emilio Castellani, Commento di Herbert von Einem adattato da Emilio Castellani, Prefazione di Roberto Fertonani, Arnoldo Mondadori Editore, Milano 1993· ἀγγλικὴ σχολιασμένη μετάφραση: J. W. Goethe, *Italian Journey (1786-1788)*, Translated by W. H. Auden and Elizabeth Mayer, Penguin books, London 1970]. Βλ. σχετικὰ τὴ μελέτη τοῦ Victor Lange, «Goethe's Journey in Italy: The School of Seeing», *Goethe in Italy 1786-1986. A Bi-Centennial Symposium*, 14-16 November 1986, University of California Santa Barbara, Ed. Gerhart Hoffmeister, Amsterdam 1988, σσ. 147-158, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸν δίτομον κατάλογο τοῦ Μουσείου Casa di Goethe, τὸ ὁποῖο στεγάζεται στὸ σπίτι ποὺ κατοικοῦσε ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, κατὰ τὴν παραμονή του στὴ Ρώμη: *Goethe a Roma. Catalogo per l'inaugurazione della Casa di Goethe a Roma*, a cura di Konrad Scheurmann e Ursula Bongaerts-Schomer, volume I: *Saggi*, volume II: *Catalogo*, Artemide Edizioni, Roma 1997.

7. Γιά τὸν θαυμασμὸ ποὺ προξενοῦν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα στὸν ἐπισκέπτη τῆς Ρώμης καὶ γιὰ τὶς ἀρχαιολογικὲς ἀναζητήσεις τῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν τοῦ δέκατου ἑνατου αἰῶνα, βλ. πρόχειρα Claude Moatti, *In search of ancient Rome*, Thames and Hudson, London - New York 1993.

8. Σχετικὰ μὲ τοὺς Ἑλλήνες λογοτέχνες ποὺ ἐπισκέφθηκαν τὴν 'Ιταλία καὶ ἐμπνεύθηκαν ἀπὸ αὐτὴν βλ. Γεράσιμος Γ. Ζώρας, *'Ιταλικοὶ Ἀντικατοπτρισμοί. Ἡ 'Ιταλία σὲ κείμενα Νεοελλήνων λογοτεχνῶν*, Προλογικὸ σημεῖωμα Τάσου Ἀθανασιάδου, Ἐκδόσεις Δόμος, Ἀθήνα 1994, ἐνῶ σχετικὰ μὲ τοὺς Εὐρωπαίους λογοτέχνες ποὺ γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ καὶ ἀγάπησαν τὴν 'Ιταλία βλ. Marie-Madeleine Martinet, *Le voyage d'Italie dans les littératures européennes*, Presses Universitaires de France, Paris 1996. Στὸ βιβλίον αὐτὸ γίνεται καὶ ξεχωριστὴ ἀναφορὰ στὸν Goethe, στίς σσ. 145-154.

βοηθήση ν' ανακαλύψη τὸν βαθύτερο πυρήνα τοῦ πνεύματός του»⁹. Εἰδικότερα, γιὰ τὴ διαμονὴ τοῦ ποιητῆ στὴν αἰώνια πόλη, ὁ Θεοδωρακόπουλος θὰ τονίσει: «Ἡ Ρώμη ἔδωκε στὸν Γκαίτε τὴ δύναμη νὰ κυριαρχήσῃ παντελῶς τὸ ὕλικό τοῦ βορείου μύθου, νὰ τὸ μεταπλάσῃ ἐλεύθερα καὶ αὐτεξούσια μὲ τὴν τέχνη του καὶ νὰ τὸ χρησιμοποίησιν στὸ μεγάλο ποιητικὸ του ἔργο. Κατὰ βάθος εἶναι ὁ ποιητὴς ποὺ ἀνανεώθηκε ριζικῶς διὰ τῆς ἐπαφῆς του μὲ τὸν ἀρχαῖο κόσμον — καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ ξανάνιωμα παρουσιάζει τώρα μὲ ἀπόλυτη ἐλευθερίαν τοὺς μορφασμοὺς τῆς ἀλλόκοτης βόρειας μυθολογίας, ὅπου μέσα διαδραματίζεται τὸ ποιητικὸ του ἔργο, ὁ *Φάουστ*»¹⁰. Τὸ θέμα αὐτό, τῆς γόνιμης συνάντησης τοῦ Γερμανοῦ ποιητῆ μὲ τὸ ἰταλικὸ πνεῦμα¹¹, τράβηξε τὴν προσοχὴ καὶ τοῦ Ἀγγελου Σικελιανοῦ (1884-1951), ὁ ὁποῖος συνέθεσε τὸ παρακάτω δικτάστιχο:

Ὁ Γκαίτε στὴ Ρώμῃ¹²

Καθὼς τοῦ Λαίδαλον ὁ γονιός, ὁ Εὐδάλαιμος, ποὺ γιόμισεν
 ἢ φούχτα του ἅγια γνώρα
 καὶ στὴν παλάμη ἐξύγριασε, στὸ 'να καὶ στ' ἄλλο χέρι του,
 δλα τῶν θεῶν τὰ δῶρα,
 καὶ ὡς τὸ σφουγγὶ τὰ βύθισε στῆς Τέχνης τῆς ἀθάνατης
 τὴν κρουσταλλένια λήθη,
 ὅμοια κρατώντας τοὺς καρποὺς τοὺς ὠριμοὺς καὶ τὰ σκουρὰ
 τῆς γυναικὸς τὰ στήθη.

Γιὰ τὸν καταλυτικὸ ρόλο ποὺ ἔπαιξε ἡ Ἰταλία στὴ διάπλαση τῆς λογοτεχνικῆς ταυτότητας τοῦ Goethe, ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς (1859-1943) θὰ τονίσει τὰ ἑξῆς: «Τὸ ταξιδιόν του εἰς Ἰταλίαν, ἐνθα παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν, ἀπὸ τοῦ 1786 μέχρι τοῦ 1788, συνεπλήρωσε τὴν βαθμὴδὸν προβαίνουσαν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματός του ἀπὸ τοῦ ρωμαντικοῦ τρικυμιώδους ὄργασμοῦ εἰς τὴν γαλήνιον κατάνυξιν τοῦ κλασσικοῦ, ἀπὸ τὴν ἐπαναστατικὴν ὀρμὴν εἰς τὴν εὐστάθειαν τῆς παραδόσεως· ἀπὸ τὸ ὕψος, τοῦ ὁποίου ἦτο σύμβολον ἡ γοτθικὴ ἐκκλησία, εἰς τὴν κάλλος τῶν φειδιακῶν προτύπων [...] Εἰς τὴν Ρώμην παραμένει τὸν περισσότερον καιρόν· ἐκεῖ συμπληροῦ τὴν καλλιτεχνικὴν μόρ-

9. I. N. Θεοδωρακόπουλου, *Ὁ Φάουστ τοῦ Γκαίτε, Μετάφραση μὲ αἰσθητικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία*, Ἔκδοσις Δευτέρα, Ἀθήναι 1963, σ. 66.

10. *Ὁ.π.*, σσ. 331-332.

11. Βλ. σχετικὰ Jane K. Brown, «The Renaissance of Goethe's Poetic Genius in Italy», *Goethe in Italy 1786-1986. A Bi-Centennial Symposium*, ὅ.π., σσ. 77-93.

12. Ἀγγελου Σικελιανοῦ. *Αὐρικὸς Βίος*, τόμ. ΣΤ' [= *Ἀπαντα* VI]: *Ἀγνωστα καὶ ἀνέκδοτα ποιήματα (1902-1951)*, Φιλολογικὴ Ἐπιμέλεια Γ. Π. Σαββίδης, Ἰκάρος, Ἀθήνα 1978, σ. 69.

φωσίν του, παραμερίζει την νεωτέραν τέχνην πρὸ τῶν προτύπων θεωρουμένων τότε ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαιότητος»¹³. Καὶ ἄλλοτε, πάλι, ὅταν ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς θὰ ἀφιερῶσει ἐμπνευσμένους στίχους του στὴν πολυπιθυμμένη Ἰταλία, θὰ συνδέσει ποιητικὰ τὸ ὄνομά της μὲ ἐκεῖνο τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ μύστη, ἀποκαλώντας την ἢ Παιδοῦλα ἢ γκαϊτική:

*Μάννα, ποὺ τὸν τραγουδιστὴ γεννᾷς¹⁴ καὶ τὸν τεχνίτη,
κ' εἶσαι τῆς φύσης διαλεχτή, τῆς τέχνης θησαυρίστρα,
τῆς λίμνης καὶ τῆς θάλασσας καὶ τοῦ βουνοῦ Ἰταλία,
τοῦ Δάντη ἐσὺ ὑποφантаσία, τοῦ Ραφαήλ παρθένα,
καὶ πῶς πολὺ κ' ἴσα μὲ πρὸς τοῦ Γκαϊτε ἐσὺ ἢ Παιδοῦλα,
ἢ μυστική, ἢ γουρρόμαλλη, κ' ἢ μεταξοντυμένη¹⁵.*

Σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία τῆς Arcadia καὶ τὴν ἐπίσημη ὑποδοχὴ του στὴν Ἀκαδημία αὐτὴ, ποὺ ἔγινε στὶς 4 Ἰανουαρίου 1787, ὁ Goethe ἀφιερώνει ἓνα ὁλόκληρο κεφάλαιο τοῦ *Italianische Reise*, μὲ τὸν τίτλο «Aufnahme in die Gesellschaft der Arkadier»¹⁶. Στὴν ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου, κρίνει χρήσιμο νὰ κατατοπίσει τὸν ἀναγνώστη γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ὤθησαν ὀρισμένους διορατικούς καὶ προικισμένους λογίους νὰ ἱδρῦσουν, τὸ 1690, τὴν Arcadia: «Εἶναι γενικὰ γνωστὸ τὸ τί θεωρεῖται ἢ Ἀρκαδικὴ Ἀκαδημία. Ὡστόσο θεωρῶ ὅτι δὲν θὰ εἶναι περιττὸ νὰ ἀναφέρω μερικὲς σχετικὲς πληροφορίες γι' αὐτὴν. Φαίνεται ὅτι, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δέκατου ἑβδομοῦ αἰῶνα, ἡ ἰταλικὴ ποίηση παρουσίασε ἀρκετὰ δείγματα παρακμῆς. Πράγματι, στὰ τέλη τοῦ αἰῶνα αὐτοῦ, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πνεύματος κατηγόρησαν τὴν ποίηση τῆς ἐποχῆς τοὺς πῶς θυσίαζε ἐντελῶς τὸ περιεχόμενό της, ἐκεῖνο ποὺ τότε ἐκαλεῖτο ἐσωτερικὴ ὁμορφιά, καὶ πῶς ἦταν ἐντελῶς κατακριτέα καὶ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ της ὁμορφιά, δηλαδὴ γιὰ τὴ μορφή της. Αὐτὸ συνέβαινε

13. Κωστὴ Παλαμᾶ, «Ἰωάννης Βόλφγκανγκ Γκαϊτε», *Ἀπαντα*, τόμ. ΙΓ': *Μελέτες καὶ ἄρθρα* (1926-1939), *Ἄρθρα στὴ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, Λόγοι στὴν Ἀκαδημία, Μπίρης, σσ. 367-368 [= *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τόμ. Η' (1929), σ. 400].

14. Περβλ. τὸν γνωστὸ στίχο τοῦ Σολωμοῦ: *E ove barbaro giunsi e tal non sono*, ἀπὸ τὴ «*La navicella greca*», καθὼς καὶ τὴν ἐξομολογητικὴ φράση του: *Se mai il mio spirito producesse un fioretto, gli fu padre il tuo sole* ἀπὸ πεζόμοφο στιχοῦργημα (βλ. Διονυσίου Σολωμοῦ, *Πεζὰ καὶ Ἰταλικά* [= *Ἀπαντα Β'*], *Ἐκδοσι-Σημειώσεις* Λίνου Πολίτη, Ἰταρὸς, Ἀθήνα 1955, σσ. 209 καὶ 237, ἀντίστοιχα).

15. Κωστὴ Παμαλᾶ, «*Ἡρωϊκὴ τριλογία*. Γ'. Γαριβάλδης (1807-1907)», *Ἀπαντα*, τόμ. Ε': *Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ*, *Ἡρωϊκὴ τριλογία*, *Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσας*, *Σατιρικὰ γυμνάσματα*, *Ὁ ποιητὴς καὶ τὰ νιάτα*, *Ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά*, Μπίρης, σ. 169.

16. Goethes, *Werke*, Fünfter Band: *Autobiographisches II: Dichtung und Wahrheit. Italianische Reise*, 6. π., σσ. 1094 -1097.

ἐπειδὴ ἡ ποίηση, χρησιμοποιώντας βαρβαρισμούς, στίχους ἀνυπόφορα στεγνοῦς, λανθασμένες εἰκόνες, ἀκατάλληλα σχήματα, καὶ κυρίως ἀτέλειωτες ὑπερβολές, μετωνυμίες καὶ μεταφορές, εἶχε ἐντελῶς χάσει ἐκείνη τὴ χάρη καὶ τὴ γλυκύτητα ποὺ τῆς ἦταν ἀπαραίτητες γιὰ νὰ τὴν καταστήσουν ἄξια θαυμασμοῦ. Καὶ ὅπως συνήθως συμβαίνει, ἐκεῖνοι ποὺ παρασύρονταν σὲ τέτοιου εἶδους σφάλματα καταφέρονταν ἐναντίον ἔργων πρὸ καθαρῆς καὶ ὑψηλῆς ποίησης, γιὰ νὰ διατηρήσουν ἀμείωτη τὴ φήμη ποὺ περιέβαλλε τὶς ὑπερβολές τους. Τελικά, ὀρισμένοι μορφωμένοι καὶ διορατικοὶ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ἔκριναν πὼς δὲν ἔπρεπε πλέον νὰ ὑπομένουν τέτοιου εἶδους ὑπερβολές. Ἔτσι, τὸ 1690, ἓνας πυρήνας ἱκανῶν καὶ ὀξυδερκῶν ἀνθρώπων συγκεντρώθηκε γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ ἀνοίξει ἓναν καινούργιο δρόμο. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν γεννοῦν ὑποψίες, μὲ τὶς συναντήσεις τους, καὶ νὰ μὴν προκαλοῦν ἐχθρικές ἀντιδράσεις, προτίμησαν νὰ συναντῶνται στὸ ὑπαιθρο, σὲ ἐκεῖνες τὶς ἐξοχές τὶς πλούσιες σὲ ἄλση, τὶς ὁποῖες σὲ μεγάλο ἀριθμὸ περιλαμβάνει καὶ ἀγκυλιάζει ἡ περιφέρεια τῆς Ρώμης».

Στὴ συνέχεια, ὁ Goethe ἐξαιρεί τὴν ποιητικὴ εὐαίσθησια τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἀκαδημίας, οἱ ὁποῖοι, συναθροιζόμενοι σὲ ἀνοικτοὺς χώρους, κοντὰ στὴ φύση, κατόρθωσαν νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν αὐθεντικὴ ὑπόστασι τῆς ποιητικῆς τέχνης: «Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν πετούχαιναν νὰ πλησιάζουν τὴ φύση, ἐνῶ ταυτόχρονα ἡ δροσιὰ τοῦ ἀέρα τοὺς δημιουργοῦσε τὴν αἰσθησι πὼς φτερούγιζε ἀπὸ πάνω τους τὸ πρωταρχικὸ πνεῦμα τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἐπέλεξαν στὴν τύχη γλοερὰ μέρη καὶ κάθονταν πάνω σὲ ξερολιθιὲς ἢ σὲ ἐρείπια ἀρχαίων κτηρίων. Καὶ ἐὰν ὑπῆρχε μεταξὺ τους καὶ κανένας καρδινάλιος, τοῦ ἔδιναν κάποιο μαλακὸ μαξιλαράκι γιὰ νὰ κάθεται. Ἐκεῖ συζητοῦσαν ἀπὸ κοινοῦ τὶς ἀπόψεις τους, τὶς θεωρίες τους, τὶς πεποιθήσεις τους. Καὶ ἐκεῖ ἀπάγγελλαν ποιήματα μὲ τὰ ὁποῖα προσπαθοῦσαν νὰ ἀναστήσουν τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας χρυσῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἐκλεκτῆς ποιητικῆς σχολῆς τῆς Τοσκάνης. Ὑπῆρξε τότε κάποιος ποῦ, μέσα στὸν ἐνθουσιασμό του, ἀναφώνησε: Ἐδῶ εἶναι ἡ δική μας Ἀρκαδία!¹⁷. Ἔτσι ἡ συντροφιά ἀπέκτισε ὀνομασία καί, ταυτόχρονα, φυσιογνωμία εἰδυλλιακοῦ χαρακτήρα. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν προστασία κανενὸς μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ. Δὲν ὀρίζονταν Ἀρχηγοὶ οὔτε Πρόεδροι. Ἀπλῶς ἓνας Φύλακας¹⁸ ἔπρεπε νὰ ἀνοίγει καὶ νὰ κλείνει τὶς συν-

17. Ἡ ἀναφώνηση, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, ἦταν ἡ ἐξῆς: «Egli mi sembra che noi abbiamo oggi rinovata l'Arcadia» (βλ. σχετικὰ στὸν τόμο *L'Arcadia. Trecento anni di storia*, ὁ.π., σ. 14), φράση ποὺ ἀποδίδεται στὰ γερμανικὰ ἀπὸ τὸν Goethe μὲ τὸ: «Hier ist unser Arkadien!».

18. Στὸ γερμανικὸ κείμενο τοῦ Goethe ὁ τίτλος τοῦ Προέδρου τῆς Arcadia ἀναφέρεται ὡς *Kustos*. Ὁ πλήρης τίτλος στὰ ἰταλικά εἶναι *Custode Generale*.

ελεύσεις τῶν Ἀρκάδων, καί σέ περιπτώσεις ἀνάγκης πλαισιωνόταν ἀπό ἕνα συμβούλιο πού ἀποτελοῦνταν ἀπό τὰ ἀρχαιότερα μέλη». Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ ὅτι ἡ Arcadia δὲν ἐπιθυμοῦσε τὴν προστασία-καθοδήγηση κανενὸς ἰσχυροῦ καὶ τὸ ὅτι καὶ ὁ Φύλακας ἀκόμη ἦταν ἀπλῶς ἕνα μέλος ἰσότιμο μὲ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα (primus inter pares), ἀντίθετα μὲ ὅ,τι συνέβαινε σὲ ἄλλες Ἀκαδημίες τῆς ἐποχῆς, ἀποδεικνύει ὅτι σὲ αὐτὴν ἐπικρατοῦσαν δημοκρατικὰ ἰδεώδη, ἂν καὶ τὰ περισσότερα μέλη τῆς ἦταν εὐγενεῖς, ἀκόμη καὶ ἐστεμμένοι. Στὴ συνέχεια, ὁ Goethe τονίζει ὅτι ὁ πρῶτος Φύλακας ἦταν τόσο ἱκανὸς καὶ ἐπιδόθηκε τόσο ἐπιτυχῶς, μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις, στὴν ἐδραίωση τῆς Arcadia ὡς πολιτιστικοῦ θεσμοῦ, ὥστε παρέμεινε στὸ προεδρικὸ ἀξίωμα ἕως τὸν θάνατό του. Πρόκειται γιὰ τὸν Giovanni Mario Crescimbeni (1663-1728)¹⁹, στὸν ὁποῖο ὁ Goethe ἀναφέρεται μὲ πολὺ κολακευτικὰ λόγια: «Θέλουμε, στὸ σημεῖο αὐτό, νὰ κάνουμε τιμητικὴ μνεῖα γιὰ τὸν Crescimbeni, πού, ἐκτὸς ἀπὸ ἰδρυτικὸ μέλος, ὑπῆρξε αὐτὸς πού πρῶτος καὶ ἐπιτυχῶς ἐκτέλεσε τὰ καθήκοντα τοῦ Φύλακα τῆς Ἀκαδημίας, ἐπιδιώκοντας τὴν καλυτέρευση καὶ τὴν ἐκλέπτυνση τοῦ ποιητικοῦ ὕφους καὶ ἀποκρούοντας σθεναρὰ τὶς τάσεις γιὰ βαρβαρισμὸς στὸ γράψιμο. Οἱ διάλογοί του γιὰ τὴ δημώδη ποίηση²⁰ (ἄρος πού δὲν ἀνταποκρίνεται στὴ δημοτικὴ ποίηση ἀλλὰ σὲ ἐκείνη τὴν ποίηση πού ἀντιπροσωπεύει ἕνα ἔθνος, ἐφόσον καλλιεργεῖται ἀπὸ ὕψηλὰ καὶ αὐθεντικὰ πνεύματα, καὶ δὲν εἶναι ἀλλοιωμένη ἀπὸ ἰδιοτροπίες καὶ ἰδιορρυθμίες ἀποκλίσεις κάποιων ἐκκεντρικῶν μυαλῶν), αὐτοὶ οἱ διάλογοι λοιπόν, στοὺς ὁποίους ἐκθέτει, μὲ τὸν καλῦτερο τρόπο, τὴ θεωρία του, εἶναι ὀλοφάνερα καρπὸς τῶν συζητήσεων πού ἔκαναν οἱ Arcadi· καὶ ἀποδεικνύονται ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ἀφοῦ διαπιστώνεται ὅτι πλησιάζουν τὶς πρὸ πρόσφατες ἀπόψεις γιὰ τὴν αἰσθητικὴ».

Ἡ ἴδια προδρομικότητα χαρακτηρίζει, σύμφωνα μὲ τὸν Goethe, καὶ τὶς ποητικὲς δημιουργίες τῶν μελῶν τῆς Arcadia²¹. Αὐτές, ἐξαιτίας τοῦ ἀλληγορικοῦ τρόπου γραφῆς καὶ τοῦ φιλοσοφικῆς ἔμπνευσης θεματολογίου τους, κατὰξιώνονταν στὴ συνείδηση τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ποιητῆ. Ἐπιπλέον, τὰ συγκεκριμένα στιχογραφήματα κατέχουν σημαντικὴ θέση στὴν εξέλιξη τῶν

19. Ὁ Crescimbeni ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους κριτικούς τῆς ἐποχῆς του. Μὲ τὰ βαθυστόχαστα κείμενά του καὶ μὲ τὸ κύρος πού τοῦ προσέδιδε τὸ ἀξίωμα τοῦ *Custode Generale* τῆς Arcadia, βοήθησε καθοριστικὰ στὴν εξέλιξη τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων. Βλ. τὸ βιογραφικὸ σημείωμα πού συνέταξε ἡ Patrizia Formica, «Giovanni Mario Crescimbeni», στὸν τόμο *Tre secoli di storia dell'Arcadia*, ὁ.π., σσ. 127-128.

20. Πρόκειται γιὰ τὸ σύγγραμμα *Dialogo della bellezza della volgar poesia*, Roma 1700.

21. Πολλὰ στιχογραφήματα τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας βρίσκονται συγκεντρωμένα στοὺς δεκατέσσερις τόμους τῶν *Rime degli Arcadi*, Roma 1716-1781. Οἱ πρῶτοι ἐννέα ἐκδόθηκαν μὲ ἐπιμέλεια τοῦ Crescimbeni.

ιταλικῶν γραμμάτων, ἐπειδὴ κατόρθωσαν νὰ συγκεράσουν τὴν παράδοση τοῦ τοσκανικοῦ *dolce stil novo* μὲ τὶς προδρομικὲς γιὰ τὴν ἐποχὴ τους τάσεις τοῦ ἀρκαδισμοῦ. Σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ Goethe: «Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ποιητικὲς συνθέσεις τῶν μελῶν τῆς Arcadia ποῦ, δημοσιευμένες ἀπὸ τὸν Crescimbeni, πρέπει νὰ προσεχθοῦν μὲ ἐξαιρετικὰ μεγάλη προσοχή, κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο πρίσμα. Ἐμεῖς ἐδῶ θὰ διατυπώσουμε λίγες μόνο παρατηρήσεις. Χωρὶς ἀμφιβολία ἐκεῖνοι οἱ ἄξιοι *Ποιμένες*²², συναθροιζόμενοι στίς καταπράσινες ἐκτάσεις, εἶχαν ἀρχικὰ τὴν πρόθεση νὰ πλησιάσουν τὴ φύση, ὥστε νὰ μπορούσε ἐκεῖ καλύτερα ἢ καρδιά τους νὰ ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ τὸν ἔρωτα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Ἀλλὰ σὲ πολλὰ μέλη ποῦ ἦσαν κληρικοὶ καὶ ὑψηλὰ ἱστάμενες προσωπικότητες δὲν ἦταν ἐπιτρεπόμενο νὰ ἀφήσουν τὸ πνεῦμα τους νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸν παιχιδιάρη θεοῦ τῆς ρωμαϊκῆς τριανδρίας²³. ἀπεναντίας, πρόβαλαν μιὰ πλήρη ἄρνηση πρὸς αὐτόν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ ἐμπνευσθεῖ χωρὶς τὸν ἔρωτα, τὸν δικό τους τὸν ἔστρεψαν σὲ ἐκεῖνα τὰ ὑπερκόσμια ἰδανικὰ, ποῦ χαρακτηρίζονται ὡς πλατωνικὰ, καὶ ἐπέλεξαν θέματα ἀλληγορικῆς φύσεως. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο καταξιώνει πλήρως τὰ ποιητικὰ δημιουργήματά τους, καὶ γιὰ ἕναν ἐπιπλέον λόγο, ἐπειδὴ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο δὲν παρεξέκλιναν ἀπὸ τὰ ἔχνη τῶν μεγάλων προδρόμων τους, τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Πετράρχη». Ὡστόσο, ὁ Goethe τονίζει ὅτι, στίς μέρες του, εἶχε τελειώσει πλέον ἡ χρυσὴ ἐποχὴ τῆς Arcadia, ποῦ εἶχε ἤδη συμπληρώσει ἕναν ὀλόκληρο αἰῶνα καρποφόρας δράσης: «Ὅταν ἦλθα στὴ Ρώμη, ἡ Ἀκαδημία εἶχε ἀκριβῶς ἑνὸς αἰῶνα ζωὴ²⁴, καὶ παρὸτι δοκιμάσθηκε ἀπὸ συνεχεῖς μετακινήσεις τῆς ἑδρας τῆς²⁵ καὶ ἀλλαγὲς τῶν λογοτεχνικῶν τῆς ἐπιδιώξεων, εἶχε διατηρήσει

22. Στὸ γερμανικὸ κείμενο τοῦ Goethe ὁ τίτλος ποῦ ἐλάμβαναν τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας ἀναφέρεται ὡς *Schäfer*. Ὁ πλήρης τίτλος στὰ ἰταλικά εἶναι *Pastore Arcade*.

23. Ἐννοεῖ τοὺς Λατίνους ποιητὲς Κάτουλλο, Τίβουλλο καὶ Προπέρτιο.

24. Ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος τῆς ἱδρύσεως τῆς Arcadia ἦταν, γιὰ τὴν ἀκρίβεια, τρία χρόνια ἀργότερα, τὸ 1790. Βλ. τὸ σχετικὸ κείμενο ποῦ ἐκφώνησε μὲ τὴν εὐκαιρία αὕτὴ ὁ Principe Baldassarre Odescalchi: *L'anno secolare d'Arcadia celebrato nella Sala del Serbatoio il dì 9 giugno 1791*. Tipografia L. Perego Salvioni, Roma 1791 [τώρα ἀναδημοσιεύμένο στὸν τόμο *L'Arcadia. Trecento anni di storia*, δ.π., σσ. 77-84].

25. Στὴν πραγματικότητά ἡ Arcadia διέθετε, ἤδη ἀπὸ τὸ 1726, μόνιμη ἑδρα ποῦ βρισκόταν στὸν λόφο Gianicolo τῆς Ρώμης, σὲ μιὰ ἔκταση ποῦ εἶχε ἀγορασθεῖ μὲ δωρεὰ τοῦ Ἰωάννη Ε' τῆς Πορτογαλίας (1707-1750). Ἡ ἔκταση ὀνομάσθηκε *Bosco Parrasio*, ἀπὸ τὴν ἀρκαδικὴ περιοχὴ τῆς ἀρχαίας Παρρασίας. Βλ. σχετικὰ μὲ τὴν ἑδρα τῆς Arcadia τὴν ἐργασία τῆς Daniela Predieri, *Bosco Parrasio. Un giardino per l'Arcadia*, Mucchi Editore, Modena 1990. Ὡστόσο, κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνες, ἐξαιτίας τῶν δυσμενῶν καιρικῶν συνθηκῶν, οἱ συγκεντρώσεις τῶν Arcadi γίνονταν σὲ κεντρικὰ κτήρια τῆς Ρώμης. Ἔτσι, στὰ μέσα τοῦ δέκατου ὀγδοῦ αἰῶνα, τῆς παραχωρήθηκε μιὰ αἴθουσα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης, ἐνῶ ἀργότερα φιλοξενήθηκε στὸ Palazzo Altamps καὶ στὸ San Carlo al Corso. Μόνο μετὰ δύο αἰῶνες, στὰ 1940, ἡ Arcadia ἀπέκτησε μόνιμη χειμερινή

μιὰ κάποια κοινωνική προβολή, χωρίς ωστόσο να διαθέτει και εξαιρετικό γόητρο. Σπάνια άφηνε τους ξένους, που επισκέπτονταν τη Ρώμη και είχαν κάποια φήμη, που να μην τους κάνει μέλη της. Έτσι, ο Φύλακας αυτών των ποιητικών περιοχών²⁶ καθόριζε να αυξάνει τα πενιχρά έξοδα».

Διαφωτιστικά για τις συνήθειες που επικρατούσαν στην Arcadia είναι τα όσα άφηγείται στη συνήχεια ο Goethe. Περιγράφει λεπτομερώς την επίσημη συνεδρία της 'Ακαδημίας, της 4^{ης} 'Ιανουαρίου 1878, κατά τη διάρκεια της οποίας αναγορεύθηκε μέλος της: «Όσον άφορᾷ στην τελετή, έγινε ως εξής: στην αίθουσα υποδοχής ενός κομψού μεγάρου, με σύστησαν σέ έναν σεβάσμιο κληρικό που θά έπρεπε να με όδηγήσει μέσα και να με παρουσιάσει, εκτελώντας χρέη ενός, όπως θά λέγαμε, νονού ή έγγυητή²⁷. Εισήλθαμε σέ μιὰ μεγάλη αίθουσα ήδη σχεδόν γεμάτη και καθίσαμε στό κέντρο της πρώτης σειράς, άκριβώς άπέναντι από τό βήμα. Στό μεταξύ έφθαναν και άλλα πρόσωπα. Στη θέση που είχε κρατηθεί κενή στά δεξιά μου κάθισε ένας έπιβλητικός άνδρας άρκετά μεγάλης ήλικίας, ό όποιος, κρίνοντας από την περιβολή του και από τόν σεβασμό που όλοι του έδειχναν, κατάλαβα ότι θά ήταν καρδινάλιος. Ό Φύλακας²⁸ εκφώνησε από ψηλά, από τό βήμα, ένα εισαγωγικό και γενικής φύσεως λογίδριο και κατόπιν κάλεσε όνομαστικά διαφόρους παρισταμένους να άναγνώσουν έμμετρα ή πεζά κείμενά τους. Άφου έτσι πέρασε άρκετή ώρα, άρχισε να εκφωνεί τό έγκώμιό του για μένα, στό περιεχόμενο του όποιου δέν θά άναφερθώ, έπειδή συμπίπτει έντελώς με τό κείμενο του διπλώματος που μου άπονεμήθηκε και που τό παραθέτω έδώ παρακάτω. Έγινε, λοιπόν, ή άναγόρευσή μου ως μέλους της 'Ακαδημίας, και δυνατό χειροκροτήματα την επικύρωσαν. Στό μεταξύ, ό όποτιθέμενος νομός μου και έγώ είχαμε σηκωθεί όρθιοι και ύποκλιθήκαμε άρκετές φορές, σέ ένδειξη ευ-

έδρα, στή Biblioteca Angelica της Ρώμης. Κατά τη χρονική περίοδο που έγινε ή έκλογή του Goethe, οι Arcadi συναθροίζονταν συνήθως στην κατοικία του Προέδρου τους.

26. Είναι προφανές ότι με τόν όρο poetischen Ländereien ό Goethe έννοεί την 'Αχαδημία.

27. Όπως σέ όλες τις 'Ακαδημίες, τους 'Επιστημονικούς Συλλόγους και τις Λέσχες, έτσι και στην Arcadia, πρέπει βάσει του Καταστατικού να προτείνονται τά προς έκλογήν μέλη από κάποια παλαιά, τά όποια και έγγυώνται, κατά κάποιον τρόπο, τό ποιόν τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, εξαιτίας της θέσης και του κύρους του νέου μέλους, είμαστε ότι νομός του υπήρξε ό Α' Άντιπρόεδρος της Arcadia, ό άββάς Giacomo Molara, ό όποιος και προσυπογράφει, με τό άρχαϊκό του ψευδώνυμο *Florimonte Egireo*, τό διπλωμα που άπονεμήθηκε στόν Goethe.

28. Πρόκειται για τόν πολυγραφότατο λόγιο άββά Gioacchino Pizzi (1716-1790), που έγινε μέλος της Arcadia τό 1751 και *Custode Generale* τό 1772. Βλ. τό βιογραφικό σημείωμα που συνέταξε η Patrizia Formica, «Gioacchino Pizzi», στόν τόμο *Tre secoli di storia dell'Arcadia*, ό.π., σσ. 139-140.

γνωμοσύνης. Αὐτὸς ἀκολούθως ἀνέγνωσε ἕνα προσεγμένο καὶ ὄχι ἐκτενὲς κείμενο, κατὰλληλο γιὰ τὴν περίστασι, τὸ ὁποῖο ἐπίσης ἔγινε δεκτὸ ἀπὸ ὅλους μὲ χειροκορήματα. Ἀφοῦ σταμάτησαν τὰ χειροκορήματα, ἤλθε ἡ σειρά μου νὰ εὐχαριστήσω ἕναν ἕναν τοὺς παρισταμένους καὶ νὰ τοὺς ἀποχαιρετίσω. Τὴν ἐπόμενη μέρα ἔλαβα τὸ δίπλωμα, τὸ κείμενο τοῦ ὁποίου τὸ παραθέτω ἐδῶ παρακάτω στὴν αὐθεντικὴ του μορφή, στὴν ἰταλικὴ γλώσσα, χωρὶς νὰ τὸ μεταφράσω, γιατί σὲ ὅποιαδήποτε ἄλλῃ γλώσσᾳ θὰ ἔχανε τὸ χαρακτηριστικὸ του ὕφος. Ἐκτοτε ἐπεδίωξα νὰ κάνω ὅ,τι ἦταν ἀπαραίτητο γιὰ νὰ μὴν ἀπογοητευθεῖ ὁ Φύλακας ἀπὸ τὸν καινούργιο *Ποιμένα*. Ἡ καταληκτικὴ φράση τοῦ νέου μέλους μᾶς ἐπιτρέπει νὰ υποθέσουμε ὅτι συνέχισε, καὶ κατὰ τὰς ἐπόμενους μῆνες τῆς διαμονῆς του στὴ Ρώμη, τίς ἐπαφές του μὲ τὴν Arcadia, καθὼς καὶ τίς συναντήσεις του μὲ τὰ μέλη τῆς. Πιθανῶς καὶ νὰ συζητοῦσε μὲ μερικοὺς συναδέλφους του θέματα ποιητικῆς. Δυστυχῶς ὅμως δὲν κατορθώσαμε νὰ ἐπισημάνουμε ἀκόμη κάποια στοιχεῖα ποὺ νὰ πιστοποιοῦν αὐτὴ τὴν εἰκασία.

Τελειώνοντας τὴν ἀναφορά του στὸ συγκεκριμένο γεγονός, ὁ Goethe παραθέτει τὸ κείμενο τοῦ διπλώματος ποὺ τοῦ ἀπονεμήθηκε²⁹. Σὲ ἑλληνικὴ

29. Τὸ αὐθεντικὸ κείμενο, ὅπως τὸ παραθέτει ὁ Goethe, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Coetus Universi Consulto. Nivildo Amarinzio Custode Generale d'Arcadia. Trovandosi per avventura a beare le sponde del Tebbro uno di quei Genj di prim'ordine, ch'oggi fioriscono nella Germania qual'è l'Inclito ed Erudito Signor De Goethe Consigliere attuale di Stato di Sua Altezza Serenissima il Duca di Sassonia Weimar, ed avendo celato fra noi con filosofica moderazione la chiarezza della sua Nascita, de' suoi Ministerj, e della virtù sua, non ha potuto ascondere la luce, che hanno sparso le sue dottissime produzioni tanto in Prosa ch'in Poesia per cui si è reso celebre a tutto il Mondo Letterario. Quindi essendosi compiaciuto il suddetto rinomato Signor De Goethe d'intervenire in una delle pubbliche nostre Accademie, appena Egli comparve, come un nuovo astro di cielo straniero tra le nostre selve, ed in una delle nostre Geniali Adunanze, che gli Arcadi in gran numero convocati co'segni del più sincero giubilo ed applauso vollero distinguere come Autore di tante celebrate opere, con annoverarlo a viva voce tra i più illustri membri della loro Pastoral Società sotto il Nome di Megalio, e vollero altresì assegnare al Medesimo il possesso delle Campagne Melpomenie sacre alla Tragica Musa dichiarandolo con ciò Pastore Arcade di Numero. Nel tempo stesso il Ceto Universale commise al Custode Generale di registrare l'Atto pubblico e solenne di sì applaudita annoverazione tra i fasti d'Arcadia, e di presentare al Chiarissimo Novello Compastore Megalio Melpomenio il presente Diploma in segno dell'altissima stima, che fa la nostra Pastorale Letteraria Repubblica de' chiari e nobili ingegni a perpetua memoria. Dato alla Capanna del Serbatojo dentro il Bosco Parrasio alla Neomenia di Possideone Olimpiade DCXLI Anno II, dalla Ristorazione d'Arcadia Olimpiade XXIV Anno IV Giorno lieto per General Chiamata. Nivildo Amarinzio Custode Generale. Corimbo Melicronio, Florimonte Egi-reo Sottocustodi». Τὸ δίπλωμα σήμερα φυλάσσεται στὸ Μουσεῖο Goethe τῆς Βαϊμάρης.

ἀπόδοση έχει ως εξής: «Ομόφωνη ὁπόφαση τῆς Γενικῆς συνέλευσης τῶν μελῶν. Nivildo Amarinzio³⁰, Γενικὸς Φύλακας τῆς Arcadia. Ἀφοῦ ἤλθε ἐδῶ, κατὰ τὴν περιπλάνησίν του, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τις ὄχθες τοῦ Τίβερη, ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μεγάλα πνεύματα ποὺ σήμερον ἀνθοῦν στὴ Γερμανία, ὁ διάσημος καὶ σοφὸς κ. De Goethe, κρατικὸς σύμβουλος ἐν ἐνεργείᾳ τῆς Αὐτοῦ Γαληνοτάτης Ὑψηλότητος τοῦ Δούκα τῆς Σαξονίας-Βαϊμάρης³¹, καὶ ἀφοῦ εἶχε προσπαθήσῃ νὰ ἀποκρύψει ἀνάμεσά μας, λόγω φιλοσοφημένης μετριοφροσύνης, τὴ λαμπρότητα τῆς ταυτότητάς του, τῆς γέννησής του, τῶν ἀξιωματῶν του καὶ τῆς ἀρετῆς του, δὲν κατόρθωσε τελικὰ νὰ κρύψῃ τὸ φῶς ποὺ ἐκπέμπουν τὰ ὑψηλὰ δημιουργήματά του, τόσο τὰ περὶ ὅσο καὶ τὰ ποιητικὰ, ποὺ ἐξαιτίας τοὺς ἔγινε ξακουστὸς σὲ ὁλόκληρο τὸν Κόσμο τῶν γραμμάτων. Δοιπὸν, ὁ προαναφερθεὶς κ. De Goethe, ἀμέσως μόλις ἐμφανίσθηκε ὡς ἕνα ἄστρο ξένου οὐρανοῦ ἀνάμεσα στὰ δάση τὰ δικά μας, ἀποδέχθηκε μὲ χαρὰ νὰ παραστῇ σὲ μιὰ ἀπὸ τις δημόσιες Ἀκαδημίαις μας καὶ σὲ μιὰ ἀπὸ τις πνευματώδεις συναθροίσεις μας, κατὰ τὴν ὁποία οἱ συγκεντρωθέντες σὲ μεγάλο ἀριθμὸ Arcadi θέλησαν, μὲ ἐκφράσεις τῆς πρὸ εἰλικρινοῦς χαρᾶς καὶ μὲ χειροκροτήματα, νὰ τὸν τιμήσουν ὡς δημιουργὸ τόσων φημισμένων ἔργων, συγκαταλέγοντάς τον, διὰ βοῆς, ἀνάμεσα στὰ πρὸ λαμπρὰ μέλη τῆς Ποιμενικῆς Ἀκαδημίας τους, ὑπὸ τὸ δηλωτικὸ ψευδώνυμο τοῦ Μεγάλειου, καὶ ἐπίσης ἐκχωρόντας του τὴν κατοχὴ τῶν Μελοπομενίων κοιλᾶδων³², ἀφιερωμένων στὴ Μούσα τῆς τραγικῆς ποιήσεως, καὶ ἀναγορεύοντάς τον, μὲ τὸν τρόπο αὐτῶν, Ποιμένα Ἀρκάδα. Ταυτόχρονα ἡ Γενικὴ συνέλευσις ἐπεφόρτισε τὸν Γενικὸ Φύλακα νὰ καταγράψῃ στὰ πρακτικὰ, ἀνάμεσα στὶς πρὸ λαμπρὰς στιγμῆς τῆς Arcadia, τὸ σημαντικὸ γεγονός τῆς τόσο ἐπιδοκιμασθείσας ἀναγόρευσης, καὶ ἐπίσης νὰ παραδώσῃ στὸν εὐγενέστατο νεοεκλεγέντα Ποιμένα Μεγάλειο Μελοπομενίῳ τὸ παρὸν δίπλωμα, ποὺ ἀπονέμει ἡ ποιμενικὴ λογοτεχνικὴ συνάθροισή μας, σὲ ἔνδειξιν βαθύτατου σεβασμοῦ, στὰ λαμπρὰ καὶ εὐγενικὰ πνεύματα, γιὰ νὰ ὑπάρχῃ διαρκὴς ἀνάμνησις τοῦ γεγονότος καὶ στὸ μέλλον. Ἐκδόθηκε στὴν Ποιμενικὴ Καλύβα, μέσα στὸ Παρράσιον Δάσος, κατὰ τὴ Νομηνία τοῦ Ποσειδεῶνα, Ὀλυμπιάδα DCXXI, ἔτος II, ἀπὸ τὴν ἰδρῶσιν τῆς Arcadia Ὀλυμπιάδα XXIV, ἔτος IV, κατὰ τὴν εὐχάριστον ἡμέραν

30. Πρόκειται γιὰ τὸ ἀρκαδικὸ ψευδώνυμο τοῦ Pizzi (βλ. *Gli Arcadi dal 1690 al 1800. Onomasticon*, 8.π., σ. 193).

31. Πρόκειται γιὰ τὸν Δούκα Karl August (1757-1828), ποὺ κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς ἡγεμονίας του, ἀπὸ τὸ 1775 ἕως τὸν θάνατό του, ἀναδείχθηκε σὲ πραγματικὸ μαικῆνα. Ἀρκεὶ νὰ θυμίσουμε ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Goethe, χάλεσε στὴν αὐλή του καὶ ἄλλους διαπρεπεῖς ἐκπροσώπους τῶν γερμανικῶν γραμμάτων, ὅπως τοῦς C. M. Wieland (1733-1813), J. G. Herder (1744-1803), Fr. Schiller (1759-1805).

32. Πρβλ. *Gli Arcadi dal 1690 al 1800. Onomasticon*, 8.π., σ. 173.

τῆς Γενικῆς συνέλευσης. Nivildo Amarinzio³³, Γενικὸς Φύλακας, Corimbo Melicronio³⁴, Florimonte Egireo³⁵, Βοηθοὶ Φύλακες».

Μετὰ τὴν παράθεση τῶν παραπάνω αὐτοβιογραφικῶν ἀναμνήσεων τοῦ Goethe³⁶, εἶναι σκόπιμο νὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἰταλικοὶ ἀντικατοπτρισμοὶ ἀνιχνεύονται καὶ σὲ ποιητικὰ του ἔργα, ὅπως λ.χ. στὶς *Römische Elegien*³⁷ ἢ σὲ ὁρισμένα μέρη τοῦ *Faust*³⁸. Σχετικὰ παρατηρεῖ ὁ Θεοδωρακόπουλος: «Ὁ πρεσβύτερος Φάουστ μὲ τοὺς ἀτέλειωτους μόχθους γιὰ τὴ γνώση, γιὰ τὴν ἀπόλυτὴ ἀλήθεια, μὲ τοὺς μόχθους οἱ ὁποῖοι τὸν ὠδήγησαν στὴν ἀπόγνωση δὲν μποροῦσε νὰ ζήσει τὴν πρώτη ἀγάπην μὲ τὴ δροσερότητα τοῦ νέου. Αὐτὴν τὴν διαπίστωση τὴν ἔκαμε ὁ Γκαῖτε, ὅταν ἦταν στὴ Ρώμῃ, ὁπότε ἀποφάσισε νὰ γράψῃ τὴ σκηνὴ τοῦ μαγειρείου τῆς *Στρίγγλας*. Στὸν πρῶτο Φάουστ (1775) ἡ σκηνὴ αὕτὴ δὲν ὑπάρχει [...] Καὶ εἶναι, ὅπως εἶπαμε, πολὺ περίεργο ὅτι ὁ Γκαῖτε ἔγραψε τὴ σκηνὴ αὐτὴν στὴ Ρώμῃ, ὅπου τοῦ φανερώθηκε σὲ ὅλο του

33. Πρόκειται, ὅπως σημειώσαμε καὶ παραπάνω, γιὰ τὸ ἀρκαδικὸ ψευδώνυμο τοῦ Pizzi.

34. Πρόκειται γιὰ τὸ ἀρκαδικὸ ψευδώνυμο τοῦ Giacomo Molara (βλ. *Gli Arcadi dal 1690 al 1800. Onomasticon*, ὁ.π., σ. 65).

35. Πρόκειται γιὰ τὸ ἀρκαδικὸ ψευδώνυμο τοῦ Domenico Mattei (βλ. *Gli Arcadi dal 1690 al 1800. Onomasticon*, ὁ.π., σ. 131).

36. Marie-Madeleine Martinet, *Le voyage d'Italie dans les littératures européennes*, ὁ.π., σ. 152: «Dans cette autobiographie intellectuelle, l'observation et la réflexion se suscitent mutuellement, ce que le texte retrace, avec des modes d'introduction variés, allant souvent jusqu'à l'expression réflexive des sentiments, par un mot représentant la pensée précédé du possessif de première personne, allant du paysage extérieur au paysage intérieur».

37. Βλ. τὴν ἐλληνικὴ σχολιασμένη μετάφρασή τους J. W. Goethe, *Ρωμαϊκὰ Ἑλεγεία*, Προλεγόμενα, ἔμμετρη μετάφραση, ἀναλυτικὰ σχόλια Βασ. Ι. Λαζανά, Ἀθῆναι 1972.

38. Βλ. σχετικὰ Fritz Strich, *Goethe und die Weltliteratur*, A. Francke AG Verlag Bern, σ. 136: «Aber arkadische Dichtkunst, in einem tieferen Sinne als es die schäferliche Poesie dieser Gesellschaft war, ist die Goethesche Dichtung zu nennen, die Italien ihr Dasein dankt. Man kann das, was Goethe vom Süden empfing, wohl nirgends besser fassen als in dem, was in und seit Italien mit seinem Faust geschah. Goethe hatte den Faust mit nach Italien genommen, um ihn dort zu vollenden oder doch wenigstens an ihm zu arbeiten, und nun steht man vor einem ebenso seltsamen wie fesselnden Schauspiel: Goethe in Italien, wo seine Wandlung sich vollendete, seine Sehnsucht sich erfüllte, wo er sich ganz dem schönen Augenblick hinzugeben, ganz in ihm aufzugehen vermochte, wo er in südlicher Landschaft, unter südlichem Himmel, im Anblick der antiken Kunst, des nebelhaften Nordens vergessen wollte, arbeitet in Rom, im Garten der Villa Borghese, an seinem Faust, und was entstand an neuen Teilen dort, was stand noch nicht im Urfaust, was erschien zuerst in jener ersten Veröffentlichung des Faust (Faust, ein Fragment), die Goethe nach seiner Rückkehr aus Italien 1790 herausgab?».

τὸ κάλλος ὁ ἀρχαῖος κλασσικὸς κόσμος. Ἐδῶ ἔζησε ὁ ποιητὴς ἀπὸ κοντὰ τὴν ἀρχαία τέχνη, ἐξοικειώθηκε μὲ τὸ εἶναι τῆς, ὅπως τοῦτο πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀρχαία θρησκεία καὶ μυθολογία»³⁹. Ἐπίσης τονίζει ὅτι «τὴ σκηνὴ Δάσος καὶ σπηλιὰ ὁ Γκαῖτε τὴν ἔγραψε στὴν Ἰταλία, δηλαδὴ σὲ μιὰ ἐποχὴ, ὅπου ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἔζησε μιὰ ἀπόλυτη εὐδαιμονία. Ἔτσι ἡ σκηνὴ δηλώνει καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἐξέλιξη τοῦ ποιητοῦ»⁴⁰. Ὡστόσο, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ Goethe δέχθηκε παράλληλα ἐπιδράσεις καὶ ἀπὸ τὸν ἰταλικὸ ἀρκαδισμό, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπὸ τὸ τέλος τῆς τρίτης πράξης τοῦ δεύτερου μέρους τοῦ *Faust*⁴¹. Στὸ χωρίο αὐτὸ βάζει τὸν ἥρωά του νὰ ὀδηγεῖ τὴν ὥραία Ἑλένη στὴ μυθικὴ Ἀρκαδία:

*Nicht feste Burg soll dich umschreiben!
Noch zirket in ewiger Jugendkraft,
Für uns zu wonnevollem Bleiben,
Arkadien in Spartas Nachbarschaft.*

*Gelockt, auf selgem Grund zu wohnen,
Du flüchtetest ins heiterste Geschick!
Zur Laube wandeln sich die Thronen:
Arkadisch frei sei unser Glück!*⁴²

Στὸ τέλος τῆς πράξης ὁ χορός, ἀποτελούμενος ἀπὸ τέσσερις ὁμάδες νυμφῶν, περιγράφει τὴ μαγευτικὴ ζωὴ στὴ μυθικὴ Ἀρκαδία. Ἀρχικὰ οἱ

39. I. N. Θεοδωρακόπουλου, *Ὁ Φάουστ τοῦ Γκαῖτε*, δ.π., σσ. 330-331.

40. *Ὁ π.*, σ. 395.

41. Johann Wolfgang Goethe, *Gesamtausgabe*, Band 9: *Faust. Der Tragödie erster und zweiter Teil*, Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1962, σσ. 277-291. Βλ. σχετικὰ τὸ λήμμα «Arkadien», στὸ λεξικογραφικὸ ἔργο τῆς Elisabeth Frenzel, *Motive der Weltliteratur. Ein Lexikon Dichtungsgeschichtlicher Längsschnitte*, Alfred Kröner Verlag Stuttgart 1988, σ. 36: «Goethe, in seiner Leipziger Jugendschöpfung einer der letzten Vertreter der anakreontischen Schäferpoesie, stellte in *Torquato Tasso*, von Tasso und Guarini inspiriert, noch einmal die Möglichkeit eines Arkadien zur Diskussion und zeigte an dem Belriguardo-Idyll, dessen Hintergrund unausgesprochen Tassos *Aminta* bildet, die Künstlichkeit einer Welt, die, wenn man sie wie Tasso nicht als dichterischen Traum und als Spiel, sondern als Wirklichkeit auffasst, in sich zusammenstürzen muss und ihre Vertreter in den Abgrund drückt. Der Ausgang des Schauspiels bedeutet den Verlust Arkadiens auch als einer inneren Realität. Dieser Verlust wiederholt sich in *Faust II*, wo Fausts Zauberkraft für Helena «Arkadien in Spartas Nachbarschaft» beschwört; zwar wird Euphorien hier geboren, aber mit dessen Tod endet auch der Traum arkadisch freien Glücks».

42. Johann Wolfgang Goethe, *Gesamtausgabe*, Band 9: *Faust. Der Tragödie erster und zweiter Teil*, δ.π. σ. 277.

Δρυάδες ψάλλουν τὶς ὁμορφιὰς τῶν ἀνθοφόρων δέντρων καὶ τὰ πλούσια δῶρα τῶν ὀπωροφόρων. Αὐτὲς εἶναι καὶ ὁ λόγος ποὺ οἱ ἄνθρωποι λατρεύουν τὶς νύμφες αὐτὲς καὶ τὶς προσκυνοῦν σὰν θεές:

Ein Teil des Chors.

*Wir in dieser tausend Äste Flüsterzittern, Säuselschweben
Reizen tändelnd, locken leise wurzelauf des Lebens Quellen
Nach den Zweigen; bald mit Blättern, bald mit Blüten überschwenglich
Zieren wir die Flatterhaare frei zu lustigem Gedeihn.
Fällt die Frucht, sogleich versammeln lebenslustig Volk und Herden
Sich zum Greifen, sich zum Naschen, eilig kommend, emsig drängend,
Und wie vor den ersten Göttern bückt sich alles um uns her.*

Στὴ συνέχεια οἱ Ναϊάδες ἐξαίρουν τὸν παιχνιδιάρικο κυματισμὸ τῆς θάλασσας καὶ τὸν ἤχο ποὺ κάνει καθὼς χτυπᾷ στὰ βράχια. Ἐπίσης ἀφουγκράζονται τὰ ψαροπούλια καὶ τὸ σφύριγμα ποὺ χτυπᾷ ὁ ἄερας περνώντας ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς καλαμιές. Οἱ ἴδιες συνδιαλέγονται μὲ τὸν Πάνα, ἐναρμονίζοντας τὸ τραγοῦδι τοὺς ἀνάλογα μὲ τὸ δικό του:

Ein anderer Teil.

*Wir, an dieser Felsenwände weithinleuchtend-glattem Spiegel
Schmiegen wir, in sanften Wellen uns bewegend, schmeichelnd an;
Hörchen, lauschen jedem Laute, Vogelsängen, Röhrigflöten,
Sei es Pans furchtbarer Stimme: Antwort ist sogleich bereit.
Säuselts, säuseln wir erwidern, donnerts, rollen unsre Donner
In erschütterndem Verdoppeln dreifach, zehnfach hintennach.*

Μετὰ ἔρχεται ἡ σειρά τῶν Ὀρειάδων, τῶν νυμφῶν ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὶς χάρες τῶν βουνῶν. Αὐτὲς, μὲ τὴ μορφή γοργῶν ρυακίων, ἀναβλύζουν ὀρμητικὰ ἀπὸ τὶς βουνοκορφές, κατηφορίζουν στίς καταπράσινες πλαγιές καὶ ποτίζουν τὰ λιβάδια, τὰ βοσκοτόπια καὶ τοὺς κήπους:

Ein dritter Teil.

*Schwestern, wir, bewegern Sinnes, eilen mit den Bächen weiter;
Denn es reizen jener Ferne reichgeschmückte Hügelzüge.
Immer abwärts, immer tiefer wässern wir, mäandrisch wallend,
Jetzt die Wiese, dann die Matten, gleich den Garten um das Haus.*

*Dort bezeichnens der Zypressen schlanke Wipfel, über Landschaft,
Uferzug und Wellenspiegel nach dem Äther stiegende.*

Τέλος, οἱ Βακχίδες, ποὺ συμβολίζουν κατεξοχήν τὸν θεὸ τῆς Ἀρκαδίας, ὑμνοῦν τὴν ξένοιαστὴ ζωὴ. Ἀφήνουν τίς ὑπόλοιπες νὰ λένε καὶ νὰ κάνουν ὅ,τι θέλουν, ἐνῶ αὐτὲς προτιμοῦν νὰ τριγυρίζουν μέσα στὰ ἀμπέλια, ποὺ κάτω ἀπὸ τὶς θερμὲς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου ὀριμάζουν τὰ κλήματα καὶ τὰ σσαμπιά τους. Ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Βάκχος καὶ οἱ φαῦνοι, παραδομένοι στὴν οἶνοποσία. Οἱ ἀμπελοουργοὶ τριγοῦν τὰ σταφύλια καὶ μετὰ στὸ πατητήρι φτιάχνουν τὸ κρασί. Ἕνας ζέφρενος ρυθμὸς κυριαρχεῖ παντοῦ, ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ τὸν θρίαμβο τοῦ γλεντιοῦ:

EIN Vierter Teil.

*Wallt ihr andern, wo's beliebt: wir umzingeln, wir umrauschen
Den durchaus bepflanzten Hügel, wo am Stab die Rebe grünt;
Dort zu aller Tage Student lässt die Leidenschaft des Winzers
Uns des liebevollsten Fleisses zweifelhaft Gelingen sehn.
Balt mit Hacke, bald mit Spaten, bald mit Häufeln, Schneiden, Binden
Betet er zu allen Göttern, förderstamst zum Sonnengott.
Bacchus kümmert sich, der Weichling, wenig um den treuen Diener,
Ruht in Lauben, lehnt in Höhlen, faselnd mit dem jüngsten Faun.
Was zu seiner Träumereien halbem Rausch er je bedurfte,
Immer bleibt es ihm in Schläuchen, ihm in Krügen und Gefässen,
Rechts und links der kühlen Gräfte, ewige Zeiten aufbewahrt.
Haben aber alle Götter, hat nun Helios vor allen,
Lüftend, feuchtend, wärmend, glutend, Beerenfüllhorn aufgehäuft,
Wo der stille Winzer wirkte, dort auf einmal wirds lebendig,
Und es rauscht in jedem Laube, raschelt um von Stock zu Stock.
Körbe knarren, Eimer klappern, Tragebutten ächzen hin,
Alles nach der grossen Kufe zu der Keltre kräftigem Tanz.
Und so wird die heilige Fülle reingeborner, saftiger Beeren
Frech zertreten: schäumend, sprühend, mischt sichs, widerlich zer-
quetscht.
Und nun gellt ins Ohr der Zimbeln mit der Becken Erzgetöne;
Denn es hat sich Dionysos aus Mysterien enthüllt,
Kommt hervor mit Ziegenfüsslern, schwenkend Ziegenfüsslerinnen,
Und dazwischen schreit unbändig grell Silenus öhrig Tier.
Nichts geschont! Gespaltne Klauen treten alle Sitte nieder,
Alle Sinne wirbeln taumlig, grässlich übertäubt das Ohr.*

*Nach der Schale tappen Trunkne, überfüllt sind Kopf und Wänste;
Sorglich ist noch ein-und andrer, doch vermehrt er die Tumulte:
Denn um neuen Most zu bergen, leert man rasch den alten Schlauch!*⁴³

Πιστεύουμε ότι με τούς παραπάνω στίχους καταδεικνύεται ότι «στην Ίταλία ο Γκαίτε ενώθηκε απόλυτα με τη φύση και την τέχνη και εύρηκε το πραγματικό του είναι»⁴⁴. Πιστοποιούνται επίσης οι γόνιμες επιδράσεις που δέχτηκε ο μεγάλος δημιουργός από το μαγευτικό ιταλικό περιβάλλον, την περιρρέουσα λογοτεχνική ατμοσφαίρα και το διαδεδομένο τότε ρεύμα του αρκαδισμού. Τά τόσο φωτεινά και διαυγή χρώματα της ιταλικής υπαίθρου ήταν αυτά που είχαν κάνει, έναν αιώνα νωρίτερα, τούς ιδρυτές της 'Ακαδημίας να αναφωνήσουν ότι εκεί βρήκαν μια νέα μυθική 'Αρκαδία. 'Εκεί ήταν φυσικό να βρεί και ο Goethe τη δική του 'Αρκαδία. Δεν πρέπει, λοιπόν, να μάς εκπλήσσει το γεγονός ότι στο έσώφυλλο και τών δύο τόμων της πρώτης έκδοσης του *Italianische Reise* (1816-1817), αναγραφόταν το γνωστό μύτο⁴⁵ *Auch ich in Arkadien!*

43. Johann Wolfgang Goethe, *Gesamtausgabe*, Band 9: *Faust. Der Tragödie erster und zweiter Teil*, β.π., σσ. 290-291.

44. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου, 'Ο Φάουστ του Γκαίτε, β.π., σ. 395.

45. Τò μύτο, στην αθηντική λατινόγλωσση μορφή του *Et in Arcadia ego*, είχε χρησιμοποιηθεί αρχικά από ζωγράφους (Guercino, N. Poussin), και στη συνέχεια από ποιητές (C. M. Wieland, J. G. Jacobi, Fr. Schiller).